

ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ВИСНОВКІВ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА

Слюсаренко Вікторія,

*кандидат економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу
післядипломної освіти Київського відділення*

*Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України*

Військова агресія в Україні та часткова окупація її території все частіше спричиняють ситуацію, де фізична або юридична особа стають банкрутами. Тобто тими суб'єктами, які неспроможні виконати свої грошові зобов'язання в строк, передбачений угодою чи законодавством, і через це визнаються неплатоспроможними. Умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів регулюються Кодексом України № 2597-VIII.

Ініціаторами у справі про банкрутство можуть бути юридичні або фізичні особи, представники контролюючих органів або інші суб'єкти господарювання – кредитори, які мають вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника. Ініціатором процедури банкрутства може бути і сам боржник у разі, коли він відчуває загрозу неплатоспроможності.

Процедура банкрутства проводиться через суд. Та до відкриття провадження у справі про банкрутство боржник за рішенням його власників (засновників, учасників, акціонерів) має право ініціювати процедуру санації з метою запобігання банкрутству та відновлення його платоспроможності. Ініціатор процедури санації розробляє план її проведення. До плану санації додається ліквідаційний та фінансовий аналіз з метою надання кредиторам переконливої інформації щодо реальності умов плану санації та здатності боржника щодо його виконання.

Якщо план санації не підтриманий кредиторами, суд за заявою кредиторів відкриває провадження у справі про банкрутство та призначає ліквідатора – арбітражного керуючого, який зобов'язаний провести аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника, вивчити становище його на ринках та подати результати такого аналізу до господарського суду разом з документами, що підтверджують відповідну інформацію. Аналіз господарської діяльності, що проводить арбітражний керуючий, здійснюється в економічній галузі знань. Проте, переважна більшість

арбітражних керуючих не володіють спеціальними знаннями в економічній галузі, тому стикаються з численними запитаннями при аналізі показників Фінансової звітності боржника, діяльність якого призвела до банкрутства, на предмет економічних ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства та складанні Звіту про аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної, іншої діяльності боржника та становища на ринках боржника щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Тому у арбітражних керуючих виникає необхідність залучення додаткових спеціалістів, які володіють спеціальними знаннями в економічній галузі.

Чинне законодавство України передбачає можливості звернення до суду з метою визнання суб'єкта господарювання банкрутом як від підприємства-боржника, так і від кредитора чи контролюючого органу. У разі, якщо фінансовий стан суб'єкта господарювання стрімко погіршується, зростає кредиторська заборгованість, зменшується платоспроможність, як правило, виникає потреба звернутися до досвідченого кризового менеджера (фахівця економіста) для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Українське законодавство не передбачає такої спеціальності як кризовий менеджер. Але, за функціями, які передбачені законодавством, боржник може залучити аудитора. Аудитор може дати висновок про стан суб'єкта господарювання з подальшими рекомендаціями по відновленню платоспроможності. Разом з цим, при реалізації процедури банкрутства, законодавство України передбачає фахівця – арбітражний керуючий. Арбітражний керуючий – це кваліфікований фахівець, який пройшов спеціалізовану підготовку, отримав відповідне свідоцтво, та інформація про якого внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Згідно п. 2 частина 3 ст. 12 Кодексу України № 2597-VIII, арбітражний керуючий зобов'язаний проводити аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника та становища на ринках боржника та подавати результати такого аналізу до господарського суду разом з документами, що підтверджують відповідну інформацію [1].

Аналіз господарської діяльності арбітражними керуючими проводиться на підставі Фінансової звітності, яка складалась суб'єктом банкрутства згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 р. № 996-XIV та подавалась у відповідні органи.

Для аналізу Фінансової звітності арбітражному керуючому необхідні знання з бухгалтерського обліку, які знаходяться в площині економічної галузі знань. Як правило, арбітражні керуючі не володіють спеціальними знаннями в економічній галузі знань. Можливо саме тому згідно частини 1 ст. 12 Кодексу України № 2597-VIII, арбітражному керуючому надано право залучати для забезпечення виконання своїх повноважень на договірних засадах інших осіб та спеціалізовані організації з оплатою їхньої діяльності за рахунок боржника, якщо інше не встановлено цим Кодексом чи угодою з кредиторами [1].

В цьому контексті важливим обов'язком арбітражного керуючого є вжиття заходів стосовно захисту та збереження майна боржника, для чого необхідно мати уявлення про його обсяги. Ці заходи потрібно вживати відразу після призначення процедури банкрутства. З цією метою арбітражний керуючий письмово звертається до боржника із зазначенням накладених на майно обмежень та проханням ознайомитися з первинною бухгалтерською документацією з метою інвентаризації. Також одним із обов'язків арбітражного керуючого є аналіз господарської діяльності боржника та визначення фактичного стану його заборгованості перед кредиторами, задля запобігання фіктивного банкрутства. Тому арбітражний керуючий має паралельно звертатися до установ, які приймають економічну звітність (ДПС, органи статистики), із запитом про надання поданої боржником фінансової звітності та здійснювати первинний її аналіз.

Зібравши відповідні фінансові документи, арбітражні керуючі здійснюють їх аналіз на предмет фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника та становища на ринках боржника з подальшою подачею результатів такого аналізу до господарського суду разом з документами, що підтверджують відповідну інформацію. Для цього залучають, здебільшого, спеціалістів-бухгалтерів або аудиторів. Документи аудитора (звіти, висновки), в яких викладено аналіз господарської діяльності боржника, викликають нерідко суперечності в судових процесах між учасниками процесу зокрема у сторони, яка не замовляла такий документ, що потрапив в матеріали справи. Оскільки при складанні аудитором документу, в якому викладено аналіз господарської діяльності боржника, він керується нормами законодавства, які дозволяють висловлювати власну суб'єктивну думку, а саме: Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторська діяльність» та й Міжнародний стандарт управління якістю (МСУЯ), Міжнародний стандарт аудиту (МСА), Міжнародний стандарт супутніх послуг (МСА) [4, 5, 6], аудитор при складанні висновку з питань аналізу

господарської діяльності боржника на замовлення арбітражного керуючого, відповідно до норм зазначеного законодавства не попереджається про кримінальну відповідальність за надання недостовірного висновку (результату аналізу).

Отже, згідно з Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», аудитор несе відповідальність тільки в межах укладеного договору між аудитором і клієнтом – арбітражним керуючим.

Серед процедур банкрутства суб'єктів господарювання поширеними є випадки доведення до банкрутства. При цьому проблемним питанням є економічне обґрунтування ознак доведення до банкрутства, встановлення причинно-наслідкового зв'язку між відповідними діями (бездіяльністю) та фактичним банкрутством. Оскільки для вчинення дій суб'єктами господарювання, пов'язаних з фіктивним банкрутством, використовуються існуючі економічні інститути, викладені у формі правових норм (правила, форми, процедури, механізми економічної діяльності тощо), розв'язання таких завдань потребує ґрунтовних, спеціальних знань в галузі економіки, які забезпечують отримання надійних доказів. Такі завдання вирішуються судово-економічною експертизою. Судово-економічна експертиза, як форма реалізації спеціальних знань, має важливе значення для документального підтвердження обставин доведення до банкрутства, вже встановлених кримінальним провадженням, а також для прийняття обґрунтованих рішень в ході судового розгляду справи [13].

З урахуванням викладеного арбітражні керуючі крім аудиторів мають можливість залучати експертів-економістів. Залучення експерта економіста відбувається згідно Закону України «Про судову експертизу» [7]. На практиці, на жаль, арбітражні керуючі рідко користуються цією можливістю. Перевагою залучення експерта-економіста є не лише можливість отримання науково обґрунтованого висновку, а й забезпечення його превентивним заходом (попередження й факт обізнаності про кримінальну відповідальність) при його складанні. Тобто сумлінність експерта економіста забезпечується на законодавчому рівні.

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74.– Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 08.12.2023).

2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закону України № 2258-VIII від 21.12.2017 р.//[Електронний ресурс] –

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 08.12.2023).

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 08.12.2023).

4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2018 року, частина I. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu>. (дата звернення: 01.12.2023).

5. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2018 року, частина II // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu>. (дата звернення: 01.04.2023).

6. Додаток до міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2018 року, частина III // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.apob.org.ua/?page_id=3482 (дата звернення: 01.12.2023).

7. Про судову експертизу: Закон України № 4038-ХІІ від 25.02.1994р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

8. Кримінально-процесуальний кодекс 4651-VI від 20.11.2012 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05> (дата звернення: 01.12.2023).

9. Методика проведення судово-економічних експертиз з питань банкрутства, фіктивного банкрутства та доведення до банкрутства підприємств від 02.03.2012р. (припинення застосування методики 28.01.2022). // Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <http://www.rmpse.minjust.gov.ua/page/18> (дата звернення: 01.12.2023).

10. Міщенко Т.М. // Умови та особливості проведення судово-економічної експертизи у справах про доведення до банкрутства // [Електронний ресурс] / Т.М. Міщенко // Рік.-2021 № 25. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-6>

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 01.12.2023).

12. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 179-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>. (дата звернення: 01.12.2023).

13. Чеберяк П.П. // Завдання судових експертиз при розкритті й розслідуванні злочинів, вчинених в економічній сфері України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 10. С. 83–88.

14. Германюк І.В. // Актуальність та проблематика судово-економічної експертизи у справах про банкрутство // [Електронний ресурс] / І.В. Германюк // Рік.-2023 – Режим доступу: <http://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/2345/2824>.

15. Хомутенко О.В., Кудряшова С.В. // Про предмет і об'єкт судової економічної експертизи // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2010. – Вип. 10. – С. 553–561.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КРИМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ НИНІШНЬОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сокуренко Віталій,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців для органів

досудового розслідування

Одеського державного університету внутрішніх справ

Оптимізм знаменитого американського криміналіста Пола Кірка щодо галузі криміналістики в 1947 році практично розвіявся трохи більше ніж за два десятиліття. У 1968 році Кірк скаржився: [1] «Прикро, що багато адміністраторів, поліція, можливо, громадськість і навіть багато криміналістів вважають, що достатньо залучити хіміка для проведення хімічних операцій у криміналістичній лабораторії, серолога для визначення групи крові та аналізів на осад, спектрографа для роботи з сучасними інструментами та любителя зброї для ідентифікації вогнепальної зброї. Жоден із цих людей не знатиме основних принципів наукового розслідування злочинів. Досвід показує, що вони зроблять неправильно, а пропустять правильне, тому що вони не криміналісти».

Важливість глибшого дослідження «особи злочинця» у криміналістиці з позицій кримінології на засадах «знаменитої криміналістичної теорії відзеркалення» через концепт »Духу,